

JÓZEF BAKALARZ TChr

INKARDYNACJA KAPŁANÓW W DIECEZJACH ZAMORSKICH

Prastarą, bo formującą się od pierwszych wieków Kościoła, kanoniczną instytucją jest inkardynacja, czyli trwałe włączenie duchownego do diecezji lub innej kościelnej struktury organizacyjnej. Ów związek duchownego z partykularnym Kościołem ma zabezpieczać porządek w Kościele, zagwarantować wspólnotom wiernych pewnych i stałych duszpasterzy, zaś kapłanom własnych przełożonych kościelnych, ochronę prawną oraz odpowiednie utrzymanie.

Powstała na mocy święceń więź duchownego z określoną diecezją lub inną instytucją mającą prawo inkardynowania, czyli tzw. inkardynację pierwotną, można prawnie rozwiązać na korzyść innej diecezji lub instytucji. Dokonuje się wtedy ekskardynacja i równocześnie ponowna inkardynacja, zwana wtórną lub pochodną. W historii tej drugiej inkardynacji, nas w tym wypadku interesującej, szczególną rolę odegrała okoliczność wyjazdu kapłanów do innych krajów. Przyczyniła się ona bowiem do ewolucji instytucji inkardynacji w ogólności, a przede wszystkim do rozwoju specjalnego prawodawstwa regulującego wyjazd i inkardynację kapłanów w diecezjach zamorskich.

Zagadnienie to, dotąd tylko w niewielkim stopniu zbadane, zasługuje niewątpliwie na uwagę i opracowanie od strony kanonicznej i pastoralnej. Pozwala ono poznać dawną i współczesną myśl Kościoła odnośnie do przechodzenia i angażowania kapłanów w pracy na innych kontynentach, co w obecnym życiu Kościoła nabiera, jak wiadomo, coraz większego znaczenia.

Specjalne prawodawstwo dotyczące inkardynacji kapłanów w diecezjach zamorskich ma dość bogatą historię, w której punktem zwrotnym, odmieniającym kierunek jego rozwoju był Sobór Watykański II. Stąd niniejsza praca dzieli się na dwie zasadnicze części, poświęcone odpowiednio prawodawstwu przed- i posoborowemu.

I. PRAWODAWSTWO DO SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

1. STAROŻYTNOŚĆ

Już od pierwszych wieków w Kościele przyjęto zasadę, że każdy duchowny musi na stałe pozostać przy określonym kościele czy innym miejscu kultu, które zwano tytułem. Święcenia, przez które dokonywała się inkardynacja, miały dlatego

charakter relatywny — były udzielane *ad titulum*¹ Święcenia zaś absolutne, czyli bez tytułu, uznawano — gdy idzie o ich skutki prawne — za nieważne (*irrita*)²

Pierwotna inkardynacja polegała na prawnym związaniu duchownego nie z diecezją w ogólności, ale z konkretnym miejscem kultu i wspólnotą wiernych. Dla zachowania tej więzi prawo zabraniało przechodzenia kapłanom do innych kościołów, diecezji i prowincji kościelnych. Samowolne opuszczenie kościoła traktowano jako przestępstwo karane ekskomuniką, a w wypadku odmowy powrotu — nawet degradacją *ad statum laicalem*³ Już od początku IV w. prawodawstwo kościelne zakazywało również swobodnego udzielania święceń, a tym samym inkardynowania obcych laików i kleryków⁴, a także przyjmowania do diecezji obcych kapłanów i nadawania im urzędów kościelnych⁵

Równocześnie od najwcześniejszych wieków Kościół przyjmował drugą zasadę. W pewnych warunkach pozwalał mianowicie dopuszczać do święceń i inkardynować obcych, zarówno kandydatów do kapłaństwa jak i kapłanów. Początkowo przechodzenie do innej diecezji umożliwiano przede wszystkim z racji wygnania lub ucieczki przed prześladowaniami, a od połowy III w. również z innych ważnych racji uznanych przez własnego biskupa. Wymagana przez prawo zgoda biskupa musiała być wyrażona w specjalnym piśmie zwanym — najczęściej zamiennie — *litterae formatae, litterae discessoriales* albo *litterae testimoniales*⁶

Starożytne przepisy o ekskardynacji i inkardynacji miały charakter ogólny, a więc dotyczyły wszystkich duchownych bez względu na miejsce, do którego się udawali. Jednakże już pod koniec IV w. pojawiły się specjalne restrykcje ograniczające swobodę migracji biskupów z Afryki na kontynent europejski. Od wyjeżdżających *trans mare* synody afrykańskie wymagały specjalnego dokumentu, podpisanego przez przynajmniej pięciu biskupów danej prowincji kościelnej⁷ Wprawdzie przepisy te nie dotyczyły w tym czasie kapłanów; ale wskazywały, że już wtedy wyjazd do diecezji zamorskich stanowił swoisty problem dyscyplinarny, który Kościół starał się w różny sposób rozwiązać w wiekach następnych.

¹ J. Zubka. *Tytuł kanoniczny do święceń dla duchowieństwa świeckiego*. Lublin 1935 s. 25-29, 42-46.

² *Conc. Chalcedonense* (451) c. 6. Mansi VI 1226 c. 1 D. 70; Zubka, jw. s. 34-41.

³ Pap. Anterius (ok. 235-237). *Ep. ad Episc. Boeticae et Tolotanae*. Mansi I 764; *Conc. Arelatense I* (314) c. 21. Mansi II 473; *Conc. Nicaenum I* (325) c. 1. Mansi II 674-675; *Conc. Antiochenum I* (341) c. 3. Mansi II 1310; *Conc. Taurinense* (397) c. 7. Mansi III 862; *Conc. Andegavense* (453) c. 8. Mansi VII 901.

⁴ *Conc. Nicaenum I* (325) c. 16. Mansi II 675; *Conc. Sardicense* (343) c. 15. Mansi III 18; Pap. Siricius (385). *Ep. IV* c. 6. Mansi III 670; L. Pawlina. *Dymisorje w rozwoju historycznym*. Lublin 1936 s. 13-19.

⁵ *Conc. Nicaenum I* (325) c. 16. Mansi II 675; *Conc. Taurinense* (379) c. 7. Mansi III 862; *Canonēs Apost.* c. 14, 32. Mansi I 31, 35; *Conc. Carthaginense I* (348) c. 7. Mansi III 147; *Conc. Chalcedonense* (451) c. 13. Mansi VI 1227.

⁶ Pap. Anterius, jw.; *Conc. Carthaginense III* (397) c. 21. Mansi III 883-884; *Conc. Toletanum I* (473) c. 12. Mansi III 1000; Leo Magnus (446). *Ep. XIV* c. 9. Mansi V 1283; *Conc. Chalcedonense* (451) c. 20. Mansi VI 1228; c. 4 D. 71; c. 4 D. 74.

⁷ *Conc. Hipponense* (393) c. 27. Mansi III 750; *Conc. Carthaginense III* (397) c. 28. Mansi III 884; *Codex Eccl. Afric.* (419) c. 23. Mansi III 723.

2. ŚREDNIOWIECZE

Również w średniowieczu prawo nie uznawało duchownych oderwanych od diecezji lub zakonu, tzw. *vagos et acephalos*⁸, zakazując udzielania im święceń, przyjmowania do diecezji, przydzielania jakichkolwiek urzędów oraz spełniania czynności świętych⁹. Duchownym o unormowanym statusie pozwalano przechodzić do innej diecezji zgodnie ze starymi, w części jednak zmienionymi przepisami Kościoła. Zasadniczym wymogiem w tym względzie były słuszne racje i zgoda własnego biskupa wyrażona w specjalnym dokumencie¹⁰.

Ogólne wymogi ówczesnego prawa zaostrzano przy przyjmowaniu duchownych i kandydatów do kapłaństwa pochodzących z krajów zagórskich (*ultramontanos*), a zwłaszcza z zamorskich (*ultramarios*). Co do tych drugich Grzegorz Wielki (590-604) zakazał wręcz przyjmować kandydatów do kapłaństwa pochodzących z Afryki z racji znajdujących się wśród nich licznych manichejczyków, rebaptystów i odsuniętych od funkcji duchownych niższych święceń¹¹. Wspomniane zaś postanowienia synodów afrykańskich rozciągano stopniowo na wszystkich duchownych pochodzących z krajów zamorskich¹². W *Dekretalach* Grzegorza IX stanowiły już one prawo powszechne. Odtąd każdy duchowny udający się *trans mare* musiał uzyskać specjalny dokument podpisany przynajmniej przez pięciu biskupów¹³. Podpis własnego biskupa świadczył o zgodzie na wyjazd i ewentualnie na inkardynację w diecezji zamorskiej, natomiast podpisy pozostałych biskupów miały gwarantować przede wszystkim autentyczność samego dokumentu.

Od XIV w. zaostrzono również przepisy wobec wyjeżdżających do krajów zamorskich i podejmujących tam pracę duszpasterską zakonników. Papież Jan XXII (1316-1334) wymagał od nich pozwolenia przełożonych wyrażonego w *litterae patentes*. Wyjeżdżających bezprawnie karano ekskomuniką, aresztem i przymusowym sprowadzeniem do macierzystego klasztoru¹⁴. Specjalne przepisy w tej dziedzinie były podyktowane racjami dyscyplinarnymi. Miały zaostrzyć kontrolę nad wędrującymi kapłanami, zagwarantować autentyczność dokumentów i identyfikację osób. Bezpośrednio ograniczały one swobodę migracji kapłanów na inne kontynenty, pośrednio jednakże gwarantowały niezbędną selekcję wyjeżdżających i utrudniały inkardynację w diecezjach zamorskich.

⁸ C. 8 D. 93.

⁹ *Conc. Meldense* (845) c. 50. Mansi XIV 830; c. 1-2 D. 70; c. 1, 4, 6 D. 71; c. 2 D. 72; c. 4 X, I 22; c. 5 X, III 4.

¹⁰ C. 2 D. 71; c. 26, 37 C. VII q. 1; c. 5 X, III 4.

¹¹ *Epist.* 25. Mansi IX 1098.

¹² C. 1-3 D. 98.

¹³ C. 1 X, I 22; por. c. 1 I 9 in VI°.

¹⁴ C. 2 III 8 in Extr. com.

3. OKRES POTRYDENCKI

Liczne i nie zawsze legalne wędrówki kleru na inne kontynenty tworzyły stopniowo przeciwną praktykę i zwyczaje, które z czasem doprowadziły do zaniku średniowiecznej dyscypliny¹⁵ Stąd Sobór Trydencki ponownie zakazał udzielania święceń absolutnych, samowolnych migracji kapłanów, udzielania święceń i inkardynowania obcych, którzy nie byli konieczni lub przynajmniej potrzebni w diecezji. Bez listu polecającego od własnego biskupa zabraniał dopuszczać duchownych do urzędów kościelnych i wykonywania jakichkolwiek czynności świętych¹⁶

Sobór nie wspominał jednak o specjalnych wymogach wobec migrujących do krajów zamorskich. Było to zrozumiałe na tle ówczesnych potrzeb misyjnych. Odkrywane i kolonizowane nowe kontynenty, traktowane jako niemal integralna część terytorium odpowiednich krajów europejskich, potrzebowały licznych misjonarzy. Stąd w 1579 r. w Rzymie utworzono Papieskie Kolegium Misyjne, w którym wprowadzono nowy tytuł święceń — *titulus missionis*¹⁷ Ten zaś przyczynił się do poszerzenia pojęcia inkardynacji i ukazania tej instytucji w nieco innej, bardziej duszpasterskiej perspektywie.

Papież Urban VIII (1623-1644) ponownie zastrzył dyscyplinę wobec kandydatów do kapłaństwa przybywających do Rzymu z krajów zaalpejskich, a w tym również — jak się wydaje — zamorskich. Wymagał on, aby wystawione przez biskupa dymisorje były przejrzane i podpisane przez nuncjusza apostolskiego kraju, z którego kandydat pochodził. W Rzymie zaś winny być sprawdzane przez kardynała wikariusza¹⁸

Od końca XVIII w. rozpoczęła się masowa emigracja wiernych, a za nimi również kapłanów z krajów europejskich do obu Ameryk, a zwłaszcza do Stanów Zjednoczonych. Wśród udających się na nowe kontynenty kapłanów nie wszyscy odznaczali się odpowiednimi walorami duszpasterskimi. Dla dokonania niezbędnej selekcji wśród przybyszów synody amerykańskie określały dokładną procedurę inkardynacji kapłanów¹⁹ Wymagały przede wszystkim od każdego kapłana dwóch dokumentów: listu ekskardynacyjnego (*litterae discessoriales*) i opinii (*litterae testimoniales*). Inkardynacji dokonywano zwykle po okresie próby, która początkowo trwała 6 miesięcy, a z czasem przedłużono ją na 3, a nawet na 5 lat²⁰ Synody

¹⁵ K. Nasitowski. *Samowolne migracje kleru w świetle polskiego prawa partykularnego przed Soborem Trydenckim*. „Czasopismo Prawno-Historyczne” 11:1959 s. 9-15.

¹⁶ *Sess. XXIII c. 6, 16 de ref.*

¹⁷ J. de Reeper. *Missionary societies without vows and title of ordination*. „The Jurist” 16:1956 s. 36-49.

¹⁸ Urbanus VIII. *Const. Secretis* z 11 XII 1624 § 3. *Fontes* I 205.

¹⁹ *Conc. Baltimore I* (1852) nr 9. *Mansi XLIV* 675; *Conc. Baltim. II* (1866) nr 120-122. W: *Concilii Plenarii Baltimorensis II Acta et Decreta*. Ed. J. Murphy. Baltimore 1868 s. 78; *Cōnc. Baltim. III* (1884) nr 63, 66, 67. W: *Acta et Decreta Concilii Baltimorensis Tertii*. Ed. J. Murphy. Baltimore 1886 s. 32-35.

²⁰ J. McBride. *Incardination and excardination of seculars*. Washington 1941 s. 202-213.

amerykańskie przewidywały dwa sposoby inkardynacji: formalną (*incardinatio formalis*) i domniemaną (*incardinatio praesumpta*).

Tej pierwszej dokonywano, po uprzedniej próbie, drogą wymiany oficjalnych dokumentów ekskardynacji i inkardynacji²¹. Natomiast przy domniemanej ekskardynacja miała charakter formalny, a inkardynacja dokonywała się *ipso iure* po upływie oznaczonego okresu próby²². Brak sprzeciwu biskupa na pozostanie obcego kapłana w diecezji stanowił wystarczającą podstawę inkardynacji z domniemania prawa. Ta specyficzna, znana tylko w Stanach Zjednoczonych metoda inkardynacji, zastępowała praktykowaną gdzie indziej inkardynację poprzez udzielanie beneficjum rezydencjalnego.

W międzyczasie ogólne normy o inkardynacji, sprecyzowane częściowo przez Innocentego XII w encyklice *Speculatores* z 4 XI 1664 r.²³, zostały odnowione i rozbudowane przez Kongregację Soboru w dekrete *A primis* z 20 VII 1898 r.²⁴ Dekret ten, którego postanowienia weszły niemal w całości do Kodeksu Prawa Kanonicznego, precyzował szereg wymogów inkardynacji formalnej. W numerze 5 nakazywał, aby w wypadku „clericos diversae linguae et nationis [...] Episcopi in iis admittendis cautius et severius procedant” W tym celu biskup *ad quem* winien uzyskać od biskupa *a quo* sekretny list informacyjny o życiu i obyczajach przyjmowanego kapłana. Klauzula: „onerata super hoc graviter Episcoporum conscientia” podkreślała walor tego obowiązku. Omawiany przepis miał charakter uniwersalny i dotyczył wszystkich kapłanów cudzoziemskich. Na jego bazie rozwijały się specjalne przepisy papieskiego prawodawstwa partykularnego regulujące wyjazd i inkardynację kapłanów w diecezjach zamorskich.

27 VII 1890 r. Kongregacja Soboru ogłosiła dekret *Non sine magno*²⁵, w której zakazała biskupom włoskim udzielać kapłanom diecezjalnym pozwoleń na wyjazd na stałe do Ameryki Północnej. Odtąd na taki wyjazd musiała się zgodzić wspomniana Kongregacja. Ta zaś udzielała pozwolenia wyjątkowo kapłanom dojrzałego wieku, odpowiedniej wiedzy, odpowiednich kwalifikacji moralnych i pastoralnych, a także przy zachowaniu surowej procedury formalnej. Biskup włoski musiał mianowicie uprzednio pertraktować z odpowiednim biskupem amerykańskim uzyskując od niego formalną zgodę na przyjęcie kapłana wraz z obietnicą przydzielenia mu jakiegoś urzędu lub funkcji kościelnej. Wyjeżdżającego kapłana biskup winien zaopatrzyć w list ekskardynacyjny i szczegółową opinię.

Kongregacja Rozkrzewiania Wiary wydała ze swej strony instrukcję *Exiqua prorsus* z 25 II 1896 r.²⁶, w której nakazywała biskupom amerykańskim, aby skrupulatnie badali kapłanów i kandydatów do kapłaństwa pochodzących z krajów

²¹ *Conc. Plen. Baltim. III* nr 63.

²² Tamże nr 66; McBride, jw. s. 210-213.

²³ *Fontes II* 258.

²⁴ Tamże VI 4307.

²⁵ *Collectanea S.C. de Propag. Fide. T. 2. Romae* 1907 nr 1734.

²⁶ Tamże nr 1918.

europęjskich, a zamierzających się inkardynować w diecezjach Ameryki Północnej. Polecała zachowywać obowiązujące normy prawne z tej dziedziny, a zwłaszcza przestrzegać obowiązku posiadania listu ekskardynacyjnego i pozytywnego świadectwa o duchownym.

Dodatkowe wymogi Kongregacja postawiła wobec kapłanów i kleryków pochodzących z Polski. Zastrzegła bowiem, iż bez jej specjalnego listu „nullus sacerdos, vel ad statum ecclesiasticum candidatus, ex Polonia oriundus, etiamsi ex Italia vel ex alia dioecesi mediate migraverit, in clerum dioecesanum admittatur” List Kongregacji zaświadczał, że duchowny wyjeżdża do Ameryki zgodnie z przepisami prawa i że jest wolny od cenzur kościelnych; ponadto zawierał pozytywną opinię o jego moralności²⁷

Ten swoisty, wymagający przy inkardynacji bezpośredniej ingerencji Stolicy Apostolskiej przepis obowiązywał do 1908 r., czyli do czasu ustanowienia w Stanach Zjednoczonych zwyczajnej organizacji kościelnej²⁸ Był to precedens, do którego później nawiązała konstytucja apostolska *Exsul Familia*.

Partykularne prawodawstwo w tej dziedzinie poszerzyła nieco Kongregacja Soboru w dekrecie *Clericos peregrinos* z 14 XI 1903 r.²⁹ Dokument określał normy o inkardynacji kapłanów w diecezjach Północnej Ameryki i na Filipinach w trzech różnych sytuacjach. W pierwszej, dotyczącej kapłanów włoskich, powtarzał przepisy encykliki *Non sine magno*; w drugiej, dotyczącej kapłanów z innych krajów europejskich emigrujących do Ameryki, wymagał uprzedniej pertraktacji biskupa *a quo* i *ad quem* zwłaszcza zaś przesłania temu drugiemu sekretnej opinii o kapłanie, zgody biskupa *ad quem* i wystawionego przez biskupa *a quo* dokumentu ekskardynacyjnego. Ostatnia sytuacja prawna odnosiła się do kapłanów z jakichkolwiek krajów i kontynentów udających się na Filipiny. Takich kapłanów obowiązywały te same normy, co kapłanów włoskich udających się do Ameryki z tą różnicą, że kapłanom emigrującym z Europy i innych kontynentów specjalnego pozwolenia na wyjazd udzielała Kongregacja Soboru, natomiast kapłanom z Północnej Ameryki — delegat apostolski w Waszyngtonie.

Kolejne dokumenty w tej materii wydała Kongregacja Konsystorialna, która od 1912 r. przejęła odpowiedzialność za całość opieki nad migrantami obrządku łacińskiego³⁰ 25 III 1914 r. ogłosiła dekret *Ethnogafica studia*³¹, który modyfikował prawodawstwo wcześniejsze. Postanawiał, że wszyscy kapłani, skądkolwiek pochodzący, emigrujący do Ameryki lub na Filipiny winni odznaczać się dobrymi kwalifikacjami moralnymi i pastoralnymi. Biskup *ad quem* musiał jednakże wyrazić zgodę (na podstawie wcześniej otrzymanej opinii) na ich przyjęcie i udzielenie im jakiegoś urzędu kościelnego, zaś biskup *a quo* musiał udzielić własnemu kapłanowi

²⁷ Tamże; McBride, jw. s. 62, 97, 192-193.

²⁸ S. Congr. Consist. Decr. *Anno proxime elapso* z 9 XII 1909. AAS 2:1910 s. 102-104.

²⁹ *Coll. Prop. Fide* II 2180; McBride, jw. s. 241-242.

³⁰ Pius X. *Motu proprio Cum omnes* z 15 VIII 1912. AAS 4:1912 s. 526-527.

³¹ AAS 6:1914 s. 182, 186; McBride, jw. s. 242-246.

litterae discessoriales, sporządzone w specyficznej formie, obowiązującej do ważności dokumentu.

Nadto biskupi włoscy mieli obowiązek przedstawić ów dokument Kongregacji Konsystorialnej, która na jego podstawie wystawiała pisemną zgodę, komunikując ją obu zainteresowanym ordynariuszom. Również w wypadku emigracji na Filipiny wszyscy kapłani z krajów europejskich musieli uzyskać zezwolenie tej Kongregacji, natomiast emigrującym z Ameryki zezwolenia udzielał delegat apostolski z Waszyngtonu. Nieprzestrzeganie tych przepisów pociągało za sobą karę suspensy *a divinis*, od której absolucja była zarezerwowana wspomnianej Kongregacji.

Omawiany dekret, a ściślej jego pierwszy rozdział, dotyczył kapłanów diecezjalnych, a spośród zakonnych jedynie sekularyzowanych i eksklaustrowanych. Wiązał przy tym emigrujących na stałe lub na dłuższy czas, zarówno zamierzających inkardynować się w diecezjach zamorskich jak i nie. Inkardynację utrudniał on w dwojaki sposób. Najpierw pośrednio przez ograniczenie swobody wyjazdu i selekcję kapłanów emigrujących do niektórych krajów zamorskich, a także bezpośrednio poprzez zaostrenie ogólnych wymogów procedury ekskardynacji i inkardynacji oraz dołączenie sankcji karnych.

4. PRAWO KODEKSOWE

Wprowadzone w ciągu wieków różne tytuły do święceń, a zwłaszcza najnowsze — służby misji i służby diecezji przyczyniły się do stopniowego poszerzania pojęcia inkardynacji. O ile pierwotnie traktowano ją jako więź z określonym kościołem, a później również z beneficjum, o tyle w Kodeksie prawodawca wyraźnie zaznacza, że jest ona włączeniem duchownego do diecezji lub zakonu (kan. 111). Określając nowe przepisy o inkardynacji, o których niżej, również Kodeks nakazuje szczególną ostrożność przy przyjmowaniu kapłanów obcego pochodzenia. Według kan. 117 2° biskupi winni dokładnie kontrolować dokumenty i świadectwa „maxime si agatur de incardinandis clericis diversae linguae et nationis”

Ten ogólny przepis rozbudowano w pokodeksowym prawodawstwie specjalnym. Otóż Kongregacja Konsystorialna w dekrecie *Magni semper negotii* z 30 XII 1918 r. odnowiła przepisy o migracji do krajów zamorskich, dostosowując je do norm Kodeksu³² Zaznaczyła, że przy inkardynacji kapłanów w diecezjach zamorskich należy się trzymać ogólnych norm Kodeksu i przepisów specjalnych zawartych w pierwszym rozdziale jej dekretu. Specjalnymi przepisami byli objęci kapłani diecezjalni i zakonni. Ci ostatni nie podlegali im wtedy, gdy za pozwoleniem wyższych przełożonych udawali się na inny kontynent do domu własnego zakonu. Zakonnicy sekularyzowani i eksklaustrowani byli całkowicie zrównani z kapłanami diecezjalnymi.

³² AAS 11:1918 s. 39-43; McBride, jw. s. 540-545.

Pod względem zakresu terytorialnego przepisy obejmowały kapłanów emigrujących z krajów śródziemnomorskich, czyli europejskich z przyległymi wyspami do Ameryki i na Filipiny, a od 1948 r.³³ także do Australii i Nowej Zelandii. Kapłanów zamierzających pracować wśród emigrantów bądź w charakterze kapelanów okrętowych przepisy te obejmowały na wszystkich kontynentach nie wyłączając europejskiego.

Gdy idzie o warunki emigrowania na stałe lub czas nieograniczony dekret przyjął w większości postanowienia dokumentów wcześniejszych, wnosząc jednakże do nich szereg nowych elementów. Między innymi wymagał: kilkuletniej służby we własnej diecezji przed emigracją, słusznej przyczyny emigrowania, przyrzeczenia ze strony biskupa *ad quem* udzielenia kapłanowi urzędu lub funkcji kościelnej poza zwykłą celebracją mszy, konieczności lub użyteczności kapłana w nowej diecezji, wyraźnej wzmianki w *litterae discessoriales* — i to do ważności dokumentu — o zgodzie biskupów *a quo* i *ad quem* na wyjazd kapłana.

Dokument taki mógł wystawić tylko biskup z wykluczeniem wikariusza generalnego i kapitulnego. Przy emigracji kapłanów włoskich musiał on być jeszcze potwierdzony i uzupełniony specjalnym pozwoleniem Kongregacji Konsystorialnej, a w wypadku kapłanów hiszpańskich i portugalskich — pozwoleniem nuncjuszków apostolskich w tych krajach.

Przedstawione przepisy obowiązywały kapłanów udających się do krajów zamorskich na stałe lub na czas nieograniczony, niezależnie od zamiaru inkardynowania się w nowych diecezjach. Utrudniały więc one ekskardynację i inkardynację pośrednio poprzez selekcję i wzmożoną kontrolę wyjeżdżających. Sama emigracja, choćby na stałe, nie oznaczała jeszcze inkardynacji w diecezji zamorskiej. Dekret wyraźnie zaznaczał, że kapłani mogli się tam inkardynować „*utroque ordinario consentiente*” i z zachowaniem również norm kan. 111-117³⁴

Z analizy dekretu *Magni semper negotii* i innych współczesnych mu dokumentów wynika, że prawodawca sprzyjał angażowaniu odpowiednio dobranych kapłanów w duszpasterstwie na innych kontynentach bez inkardynowania ich w tamtejszych diecezjach. Tendencja ta ujawniła się szczególnie w wypadku duszpasterzy emigrantów, co do których uznawano zasadę, że pozostają oni inkardynowani do diecezji pochodzenia³⁵ Już wtedy Kościół upowszechniał, jak widać, praktykę dającą początek nowej instytucji, podobnej do inkardynacji, a mianowicie przydzielenia (*addictio*) kapłana na stałe lub czasowo do pracy w innej diecezji³⁶

Szczytem rozwoju specjalnego prawodawstwa w tej dziedzinie jest konstytucja

³³ S. Congr. Prop. Fide. Decr. *Ad tuendam* z 21 X 1948. AAS 41:1949 s. 34-35.

³⁴ Dec. *Magni semper negotii* 6.

³⁵ S. Congr. Consist.: *De Collegio Sacerdotum pro Italis ad exterarum regionem emigrantibus*. Regolamento generale z 24 VI 1914 nr 19. AAS 6:1914 s. 550; notif. *Sacerdotum Collegium* z 26 V 1921 nr 14. AAS 13:1921 s. 311.

³⁶ J. M. Ribas. *Incardinacion y distribucion del clero*. Pamplona 1971 s. 61-121.

apostolska *Exsul Familia* wydana przez Piusa XII 1 XII 1952 r.³⁷ Jej przepisy zaostrzyły normy ogólne o inkardynacji w podwójny sposób: pośredni i bezpośredni.

Gdy idzie o pierwszy sposób konstytucja jeszcze bardziej rozbudowała przepisy dekretu *Magni semper negotii*. Objęła nimi kapłanów diecezjalnych, a w pewnych wypadkach również zakonnych, którzy emigrowali z krajów europejskich (śródziemnomorskich) do jakichkolwiek regionów zamorskich, a więc do Afryki, Azji, obu Ameryk, Australii i Nowej Zelandii³⁸ Dekretem *Ad fovendam* z 13 II 1960 r. Kongregacja Konsystorialna rozciągała je nadto na kapłanów z Ameryki Łacińskiej i Filipin udających się do Ameryki Północnej³⁹ Tak określenni kapłani mogli wyjeżdżać do krajów zamorskich tylko za specjalnym pozwoleniem Kongregacji Konsystorialnej, która swe wyłączne uprawnienia delegowała niekiedy nuncjuszom, internuncjuszom i delegatom apostolskim⁴⁰

Udzielenie pozwolenia Kongregacja uzależniała od wypełnienia szeregu warunków. Wymagała: pisemnej zgody biskupa, a w wypadku zakonników — wyższego przełożonego zakonnego, pozwolenia biskupa diecezji docelowej, pozytywnego świadectwa o kapłanie, słusznej i rozumnej przyczyny wyjazdu⁴¹ Pozwolenie obowiązywało bez względu na racje i czas trwania wyjazdu, a wymagało ponowienia w razie przedłużenia pobytu lub wyjazdu do jeszcze innego kraju, choćby na tym samym kontynencie. Za naruszenie prawa groziła ustanowiona już wcześniej kara *suspensy a divinis*⁴²

Dodatkowymi restrykcjami konstytucja objęła duszpasterzy migrantów. Przed wyjazdem do innego kraju, i to nie tylko zamorskiego, musieli oni otrzymać od wspomnianej Kongregacji nominację na misjonarza migrantów, stanowiącą podstawę do uzyskania jurysdykcji od miejscowego ordynariusza dla duszpasterzowania wśród określonej grupy migrantów w danym kraju⁴³ Konstytucja *Exsul Familia* zaostrzyła również wymogi prawa bezpośrednio dotyczące aktu ekskardynacji i inkardynacji. Postanawiała bowiem, że wszyscy kapłani objęci jej przepisami o migracji wymagają nowego pozwolenia Kongregacji Konsystorialnej na inkardynację w diecezjach zamorskich. Na podstawie szczególnych uprawnień od Kongregacji pozwolenia tego mogli udzielać również niektórzy legaci apostolscy⁴⁴

³⁷ AAS 44:1952 s. 649-704.

³⁸ Tit. II nr 3 § 1, 1°; E. Fús. *Priest emigrants under the Constitution „Exsul Familia”*. „The Jurist” 16:1956 s. 371-378; X. Ochoa. *De religiosis emigrantibus*. „Commentarium pro Religiosis et Missionariis” 41:1962 s. 345-353, 42:1963 s. 83-115.

³⁹ AAS 52:1960 s. 410-411; J. Ferretto. *Decretum de clericis ex America Latina nocnon ex Insulis Philippinis in American-Septentrionalem emigrantibus. Adnotationes*. „Monitor ecclesiasticus” 85:1960 s. 543-576.

⁴⁰ Cons ap. *Exsul Familia* (skrót: EF) nr 3 § 1.

⁴¹ Tamże nr 3 § 3.

⁴² Tamże nr 3 § 5.

⁴³ Tamże nr 5 § 1, 1°

⁴⁴ Tamże nr 3 § 2, 1°; L. Governatori. *Commentarium in Constitutionem Apostolicam „Familia” „Apollinaris”* 26:1953 s. 166.

Pozwolenie to — inne niż pozwolenie na wyjazd — stanowiło niezbędny warunek do ekskardynacji i inkardynacji, dokonywanej zarówno w sposób formalny, czyli poprzez wymianę dokumentów (kan. 112), jak i na podstawie faktu przewidzianego w prawie, czyli w sposób wirtualny (kan. 114). Bez niego inkardynacja nie następowała, chociażby były spełnione wszystkie inne wymogi prawa kodeksowego. Szczególne znaczenie owego pozwolenia ujawniło się w wypadku inkardynacji wirtualnej. Odtąd kapłani, nie mający takiego pozwolenia, mogli wyjeżdżać na stałe do diecezji zamorskiej, pracować tam duszpastersko, a nawet obejmować beneficja rezydencjalne, nie tracąc własnej diecezji⁴⁵. Chcąc przejść do innej diecezji kapłan musiał — niezależnie od spełnienia innych wymogów prawa — uzyskać specjalne pozwolenie Kongregacji. Należy przy tym zaznaczyć, że Kongregacja nie dokonywała ekskardynacji i inkardynacji, ale zgadzała się jedynie na ten akt, kontrolując warunki, w jakich się dokonywał.

Jak z powyższego widać, konstytucja wyraźnie utrudniała inkardynację kapłanów w diecezjach zamorskich. Prawodawca kierował się tu wspomnianymi wyżej racjami dyscyplinarnymi, a przede wszystkim chciał w ten sposób zabezpieczyć migrantom ich własnych duszpasterzy etnicznych, sprawujących swą misję w diecezjach obcych, prawnie jednak i duchowo nadal złączonych z diecezją i krajem pochodzenia. Potwierdza to przepis konstytucji, według którego urząd (*munus*) misjonarza migrantów nie pociąga za sobą ekskardynacji ani też nie daje egzempcji spod władzy własnego ordynariusza czy też przełożonego zakonnego⁴⁶. Równocześnie ten sam dokument podkreślił dyscyplinarną i duszpasterską zależność misjonarzy migrantów od miejscowych biskupów⁴⁷. W ten sposób przyczynił się w dużej mierze do dalszego rozwoju instytucji przydzielenia, zwanej agregacją.

II. PRAWODAWSTWO POSOBOROWE

1. SOBÓR WATYKAŃSKI

Nierównomierne rozmieszczenie duchowieństwa w świecie, utrzymujące się zapotrzebowanie na obcych kapłanów w krajach misyjnych i konieczność zabezpieczenia opieki duchowej nad licznymi grupami migrantów w różnych krajach stanowią główne racje, dla których Sobór zajął się sprawą migracji i inkardynacji kapłanów w innych krajach.

Potrzebę reformy dotychczasowych przepisów z tej dziedziny zgłaszali liczni biskupi we wnioskach przedsoborowych. Postulowali między innymi wprowadzenie

⁴⁵ M. Fabregas. *Adnotationes*. „Periodica” 41:1952 s. 324-325.

⁴⁶ EF nr 18 § 2.

⁴⁷ Tamże nr. 24, 33, 34, 37.

tytułu do święceń „servitii Ecclesiae universalis”⁴⁸, ułatwienie przechodzenia kapłanom na stałe lub czasowo do innych diecezji⁴⁹ a przede wszystkim rewizję obowiązujących przepisów o ekskardynacji i inkardynacji⁵⁰

Postulaty w tej sprawie uwzględniały dwie serie schematów: *De cura animarum* włączonych w części do późniejszego schematu *De pastorali Episcoporum munere in Ecclesia* oraz *De clericis* — włączonych do schematu *De ministerio et vita presbyterorum*⁵¹ Obie serie zawierały bardzo różnorodne, wielokrotnie zmieniane propozycje, którą istotną treść wyrażają końcowe dokumenty soborowe, głównie zaś *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”* i *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*

Mówiąc o przechodzeniu kapłanów do innych diecezji Sobór ujmuje to zagadnienie generalnie bez formalnych rozróżnień na takie czy inne diecezje, jednakże kontekst jego uchwał wskazuje, że idzie mu przede wszystkim o kraje zamorskie⁵² Wyjazd i pracę kapłanów w tych krajach Sobór traktuje jako zjawisko pozytywne i wręcz konieczne dla współczesnego Kościoła. Dlatego zjawisko to należy nie tyle hamować, ale raczej popierać i rozwijać.

To stanowisko Kościoła wobec migracji kapłanów na inne kontynenty tylko w części można tłumaczyć zmianą warunków życia, rozwojem współczesnych środków komunikacji czy praktycznymi potrzebami pastoralnymi. Za jego najgłębszą rację trzeba uznać nowe naświetlenie teologiczne misji kapłańskiej oraz idei współpracy pomiędzy lokalnymi Kościołami. Według Soboru Chrystusowy dar kapłaństwa, skierowany do wszystkich ludzi bez jakichkolwiek ograniczeń rasowych i narodowych, dysponuje prezbiterów do misji zbawczej w całym świecie. Dlatego kapłani winni mieć na uwadze nie tylko dobro własnej diecezji, lecz także potrzeby całego Kościoła okazując gotowość wypełnienia swej posługi w krajach misyjnych, odczuwających brak duchowieństwa i wymagających specjalnego apostołatu⁵³ Biskupi zaś powinni zabiegać o przygotowanie w tym celu godnych kapłanów i umożliwić im wyjazd do tychże krajów⁵⁴

Wychodząc z tych założeń Sobór nakazuje tak zrewidować kodeksowe normy o ekskardynacji i inkardynacji, aby — zachowując samą instytucję nienaruszoną — odpowiadały one współczesnym potrzebom duszpasterskim⁵⁵. Potrzeby te mają więc

⁴⁸ V. de Zanche bp Concordia. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparando* (skrót: ADCV). Series I. Vol. 2 P. 3. Roma 1960-1961 s. 226.

⁴⁹ P. Venezia bp Ariano. ADCV II/3 s. 66; J. Lercaro abp Bolonii. Tamże s. 116. Por. T. Pieronek. *Próba dostosowania norm prawa kanonicznego o inkardynacji i ekskardynacji do współczesnych potrzeb duszpasterstwa*. „Prawo Kanoniczne” 11:1968 nr 1-2 s. 47-50.

⁵⁰ A. Calcara abp Consenza. ADCV II/3 234; Pieronek, jw. s. 48-49.

⁵¹ Szczegółowe relacje na ten temat podaje Ribas (jw. s. 123-205).

⁵² *Christus Dominus* 6; *Presbyterorum ordinis* 10.

⁵³ *Presbyterorum ordinis* 10; F. Galea. *Priests' universal apostolate in the light of Vatican II*. „Apollinaris” 43:1970 s. 283-303.

⁵⁴ *Christus Dominus* 6; J. Esquerda Bifet. *La distribucion del clero segun los documentos conciliares y postconciliares del Vaticano II*. Burgos 1972 s. 8-29.

⁵⁵ *Presbyterorum ordinis* 10; Galea, jw. s. 292-293.

być probierzem czy kryterium odnowy instytucji inkardynacji, która w świetle uchwał Soboru zmienia nieco swą treść i znaczenie.

W prawie kodeksowym w inkardynacji podkreślano niemal wyłącznie treść dyscyplinarną. Traktowano ją jako hierarchiczny węzeł między duchownym a biskupem dla zagwarantowania porządku kościelnego, a głównie dla uniknięcia *clericos vagos*⁵⁶ Natomiast dekret *Christus Dominus* ujmuje inkardynację przede wszystkim w aspekcie pastoralnym; przedstawia ją jako włączenie kapłana do partykularnego Kościoła⁵⁷ Istotną treścią owego włączenia jest pełne i całkowite poświęcenie się na służbę danemu Kościołowi. Zasadniczą więc relacją, która nawiązuje się w inkardynacji między kapłanem a diecezją, jest relacja służby. Relacje zaś o charakterze dyscyplinarnym i rodzące się z nich uprawnienia oraz obowiązki kapłana w diecezji są pochodne.

Nowością w uchwałach Soboru jest oficjalne uznanie drugiej, podobnej do inkardynacji formy włączenia kapłana do diecezji, a mianowicie przydzielenia, czyli agregacji⁵⁸ Również kapłan *addictus* wchodzi w ścisłą relację duszpasterską i dyscyplinarną z nową diecezją i jej biskupem. Agregacja różni się jednak od inkardynacji tym, że nie pociąga za sobą ekskardynacji z diecezji pochodzenia, z reguły ma charakter czasowy, a niektóre jej warunki i skutki są regulowane specjalną umową zawieraną między biskupem własnym a biskupem diecezji gościnniej⁵⁹

Racje duszpasterskie skłoniły Ojców Soboru do wskazania możliwości tworzenia nowych struktur duszpasterskich z prawem inkardynowania lub agregowania duchownych. Mogą to być struktury o charakterze terytorialnym lub personalnym, na skalę ponaddiecezjalną, krajową, międzynarodową, a nawet międzykontynentalną. Oprócz diecezji terytorialnych Sobór ma tu na uwadze: diecezje personalne, prelatury terytorialne, prelatury personalne z wiernymi lub bez, seminaria międzynarodowe czy jeszcze inne instytuty⁶⁰

2. MOTU PROPRIO ECCLESIAE SANCTAE

W dokumencie tym, wydanym 6 VIII 1966 r., papież Paweł VI bliżej określa i wprowadza w życie wspomniane uchwały soborowe. Ustanowione tu przepisy mają charakter powszechny, ale odnoszą się przede wszystkim do „regiones gravi cleri inopia laborantes”⁶¹, a więc do krajów zamorskich na kontynencie Południowej Ameryki, Afryki, Azji i Oceanii.

⁵⁶ Kan. 111; Ribas, jw. s. 56-59.

⁵⁷ *Christus Dominus* 28; *Presbyterorum ordinis* 2, 7; Ribas, jw. s. 208-211.

⁵⁸ *Christus Dominus* 28 mówi o kapłanach, którzy są „*Ecclesiae particulari incardinati vel addicti*”.

⁵⁹ Ribas jw. s. 252-259.

⁶⁰ *Presbyterorum ordinis* 10; Ribas, jw. s. 239-260.

⁶¹ Motu proprio *Ecclesiae Sanctae* (skrót: ES) I nr 2, 3 § 2. AAS 58:1966 s. 759-760.

Posoborowe prawodawstwo tchnie nowym duchem, ujęte jest nie od strony zakazów i ograniczeń, ale pozytywnie. Sprzyja ono przenoszeniu się kapłanów do innych krajów potrzebujących pomocy duszpasterskiej, biskupom zaś poleca podejmować różne działania ułatwiające realizację tego celu. W szczególności prawo wymaga od biskupów takiego ukierunkowania formacji seminaryjnej, aby alumni mieli otwarte oczy i serca nastawione na potrzeby całego Kościoła, a w konsekwencji, aby byli gotowi służyć innemu Kościołowi partykularnemu. Gdy idzie o kapłanów, prawodawca poleca biskupom zezwalać zdatnym i przygotowanym kapłanom na wyjazd do innego kraju, zapewnić wyjeżdżającym specjalne przygotowanie językowe i pastoralne, a także zabezpieczyć im prawa i opiekę w diecezji gościnnej oraz własnej, gdy do niej powrócą⁶²

Według *Ecclesiae Sanctae* pozwolenia na wyjazd do innej diecezji udziela ordynariusz *a quo* po uprzednim uzgodnieniu tej sprawy z ordynariuszem *ad quem*. Nie ma tu mowy o potrzebie pozwolenia ze strony Stolicy Apostolskiej. Zasadniczą nowością tego dokumentu jest wprowadzenie formy inkardynacji, dokonywanej się *ipso iure* przy spełnieniu się następujących warunków: pięcioletniego pobytu i owocnej pracy kapłana w obcej diecezji, wyjawieniu na piśmie woli pozostania w diecezji wobec biskupa własnego i biskupa diecezji gościnnej, wreszcie braku pisemnej odpowiedzi negatywnej od któregoś z nich w okresie czterech miesięcy⁶³

Powstaje kwestia, czy te postanowienia, sprzeczne w wielu punktach z przepisami *Exsul Familia*, dotyczyły również kapłanów wyjeżdżających do krajów zamorskich? Biorąc pod uwagę, że przepisy konstytucji miały charakter partykularny i specjalny, należało je uznać za nadal obowiązujące. Z drugiej jednakże strony *Ecclesiae Sanctae* zawiera klauzulę uchylającą jakiegokolwiek przepisy przeciwne, chociażby wymagały specjalnej wzmianki⁶⁴. Wynikałoby stąd, że motu proprio zmieniło w niektórych sprawach przepisy konstytucji, a nowe normy dotyczyły również wspomnianych kapłanów. Wbrew temu wnioskowaniu nowsze dokumenty, które ukazały się po *Ecclesiae Sanctae*, zakładały obowiązywalność przepisów *Exsul Familia* zaznaczając jednak, że stały się one odtąd obce i trudne do pogodzenia z nową dyscypliną kościelną⁶⁵

3. INSTRUKCJA DE CLERI TRANSITU AB UNA AD ALIAM DIOECESIM

Potrzebę odnowy prawa o migracji i inkardynacji kapłanów w krajach zamorskich dyskutowano w latach 1966-1967 na plenarnych posiedzeniach Komisji Studiów Wyższej Rady Emigracyjnej przy Kongregacji Konsystorialnej⁶⁶. Opraco-

⁶² Tamże I nr 3 § 1-4; Esquerda Bifet, jw. s. 60-65.

⁶³ ES I nr 3 § 5; Ribas, jw. s. 138-139, 271-273.

⁶⁴ ES. introd. s. 758.

⁶⁵ Zob. przyp. 67 i 69.

⁶⁶ Pontificia Commissione per la Pastorale delle Migrazione e del Turismo. Documentazione per la Riunione Plenaria del 2-3 IV Roma 1973 s. 74-75, 81-82 (druk powielany).

wane przez Komisję nowe przepisy, aprobowane 16 VI 1967 r. przez papieża, Kongregacja rozesłała do wszystkich konferencji biskupów w formie listu okólnego z 4 listopada tegoż roku⁶⁷ Dokument, mający charakter prowizoryczny, zmieniał w wielu punktach dotychczasową dyscyplinę, gdy idzie o wyjazd kapłanów do krajów zamorskich (*oltre oceano*), nie wspominając o inkardynacji w tamtejszych diecezjach.

Spodziewano się, że pełnej reformy przepisów w tej dziedzinie dokona Kongregacja Biskupów w instrukcji *De pastoralis migratorum cura* z 22 VIII 1969 r. Tymczasem Kongregacja zapowiedziała jedynie wydanie specjalnych zarządzeń w tej sprawie⁶⁸ Ich zaś przygotowanie zlecono utworzonej 19 III 1970 r. Papieskiej Komisji do Spraw Duszpasterstwa Migrantów i Turystów, która przeanalizowała całe zagadnienie w świetle nauki Soboru z uwzględnieniem współczesnych warunków i potrzeb duszpasterskich w Kościele. Owocem jej badań jest dokument, który — po uzyskaniu aprobaty papieskiej — Komisja wydała w formie instrukcji 29 VI 1974 r.⁶⁹

Instrukcja *De cleri transitu* zawiera nowe przepisy powszechne, obejmujące wszystkich kapłanów diecezjalnych i — z zachowaniem pewnych różnic — także zakonnych udających się do jakichkolwiek krajów zamorskich, a także pragnących inkardynować się „in transmarinis dioecesibus” Podstawowym kryterium określenia a zarazem zróżnicowania norm o migracji kapłanów są racje wyjazdu. Instrukcja faworyzuje migrację z przyczyn duszpasterskich i wobec niej przede wszystkim łagodzi dotychczasowy rygor prawa. Postanawia mianowicie, że przy wyjeździe do krajów zamorskich „ob causas pastorales” kapłani nie potrzebują specjalnego pozwolenia Stolicy Apostolskiej. Bez względu na czas trwania wyjazdu obowiązują ich odtąd tylko ogólne przepisy ustalone w *Ecclesiae Sanctae* o wyjeździe i pracy kapłanów w innej diecezji⁷⁰

Nowy dokument nie zmienia jednakże specjalnych postanowień instrukcji *De pastoralis migratorum cura* o wyjeździe i oficjalnym zleceniu (*mandatum*) wykonywania duszpasterstwa przez misjonarza migrantów. Tych kapłanów obowiązuje tu nieco inna procedura. Bez względu na to, do jakiego kraju się udają, muszą oni otrzymać: pisemne pozwolenie własnego biskupa lub przełożonego zakonnego oraz zgodę konferencji biskupów kraju *a quo* i *ad quem*. Ta druga konferencja poleca danego kapłana określone mu biskupowi *ad quem*⁷¹

W odniesieniu do inkardynacji kapłanów w diecezjach zamorskich instrukcja *De cleri transitu* poleca się trzymać ogólnych norm Kodeksu i *Ecclesiae*

⁶⁷ *Leges Ecclesiae*. Ed. X. Ochoa. T. 3. Roma 1972 nr 3612.

⁶⁸ AAS: 61:1969 s. 642.

⁶⁹ *De cleri transitu ab una ad aliam dioecesim secundum Concilium Oecumenicum Vaticanum II*. „Migrazioni e turismo” 1974 nr 9 s. 9-12.

⁷⁰ Tamże n. 1; J. Bakalarz. *Normy kanoniczne regulujące wyjazd kapłanów do krajów zamorskich*. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 24:1977 z. 5 s. 105-118.

⁷¹ Instr. *De pastoralis migratorum cura* nr 23 § 2, 35, 36.

*Sanctae*⁷² Tym samym uchyla ona całkowicie przepisy specjalnie w tej dziedzinie. W prawie zaś ogólnym jedynym przepisem, który zawiera pewne obostrzenie proceduralne przy inkardynacji kapłanów — obcokrajowców, jest wspomniany już kan. 117 2° Na podstawie dotychczasowych prac nad rewizją obowiązującego w tej dziedzinie prawa wynika, że w przyszłym kodeksie również ten przepis, stanowiący ostatni ślad dawnej dyscypliny w omawianej dziedzinie, zostanie całkowicie pominięty⁷³

Całość powyższych rozważań wskazuje, że specjalne przepisy o inkardynacji kapłanów w diecezjach zamorskich przeszły już tylko do historii. Na przykładzie ich rozwoju i zanikania dostrzega się kierunek i etapy rozwoju instytucji inkardynacji, w której dotychczas widziano przede wszystkim środek zabezpieczenia porządku i dyscypliny kościelnej, a obecnie — głównie narzędzie zapewnienia stałej służby kapłańskiej partykularnemu Kościołowi. W narzędziu tym uwzględnia się również potrzebę współpracy między różnymi Kościołami.

Ten nowy punkt widzenia sprawił, że obecne przepisy są bardziej elastyczne i otwierają niejako szerszej bramy na inne kontynenty dla kapłanów, którzy pragną poświęcić się pracy duszpasterskiej na misjach, w krajach cierpiących na brak duchowieństwa oraz wśród migrantów. Wyjazd do krajów zamorskich stał się okolicznością nie utrudniającą, ale raczej ułatwiającą inkardynację w innych diecezjach.

INCARDINATION OF PRIESTS IN OVERSEAS DIOCESES

Summary

In the history of the institution of incardination a special role was played by the fact that many priests went to oversea lands. As early as in the 4th century this fact was considered as a peculiar problem of discipline, which the Church tried to solve in various ways in the Middle Ages, and especially in the modern period. The legislator edited many special rules concerning this matter, which sharpened the general norms of the priests' passages to other dioceses. These rules obliged bishops to select the leaving priests, to ensure the authenticity of their documents, and to control strictly foreign priests. This rigorous procedure of a passage indirectly hindered also the excardination and incardination of priests in oversea dioceses.

The constitution *Exsul familia* marked the peak of the development of the special discipline in this field. According to this discipline all the priests coming from European countries and going to incardinate themselves in a diocese in any other continent, apart from fulfilling all the requirements of the law had to obtain two different permissions of the Consistorial Congregation: one to depart and one to incardinate themselves.

Vatican Council II took up this problem in the pastoral aspect. It treats the passage and work of priests in other continents as a positive phenomenon, which not only should not be hindered, but supported and developed, and it orders reforming the norms of incardination, and tells bishops to undertake a number of actions facilitating the passage of priests to work in other countries.

⁷² Instr. *De cleri transitu* nr 3.

⁷³ Por. Pap. Com. Codici Iuris Can Recognosc. *Schema canonum libri II. De populo Dei*. Typis Polyglottis Vaticanis 1977 can. 121 § 2-3.

The post-Council legislator reformed the hitherto existing discipline partly in motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, and then in the instruction *De cleri transitu ab una ad aliam dioecesim*, which abolishes all the limitations of the special legislature in this field. Since then the transition and incardination of priests in oversea dioceses are regulated by the general norms of the Code and post-Council legislature. In this way the new law enables the transition of priests who want to devote themselves to missionary or priestly work in the countries missing priests and among migrants.